

Προλεγόμενα

Η θεματική της εργασίας αυτής επικεντρώνεται σε δύο κυρίως άξονες. Ο πρώτος άξονας αναφέρεται αφενός στη διερεύνηση του ξενοφοβικού φαινομένου μέσω του προσδιορισμού της «ετερότητας», δηλαδή του «άλλου»-«ξένου», στις συλλογικές παραστάσεις και αντιλήψεις και αφετέρου στη διερεύνηση της παρουσίας ή απουσίας μιας περιεκτικότερης δομής στάσεων έναντι των «άλλων»-«ξένων», των προερχομένων κυρίως από τις βαλκανικές χώρες. Ο δεύτερος άξονας αναφέρεται στην αναπτυξιακή διαδικασία της περιοχής της Μακεδονίας, με έμφαση στη διερεύνηση των σχέσεων της περιοχής με τις βαλκανικές και ανατολικές χώρες στο πεδίο της οικονομίας και στη διαπίστωση ή μη σχέσεων σύγκρουσης με τον «άλλο»-«ξένο» στο πεδίο των οικονομικών ή κοινωνικών σχέσεων.

Σκοπός αυτής της εργασίας δεν είναι μόνο να προσφέρει νέα εμπειρικά δεδομένα και πληροφορίες σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνική πραγματικότητα, αλλά και να καταδείξει, χρησιμοποιώντας διαφορετικές ερευνητικές μεθόδους, την πολύπλευρη προσέγγιση των ζητημάτων που τίθενται, καθώς επίσης και την ανάγκη διεξαγωγής εμπειρικών κοινωνικών διερευνήσεων για τη χάραξη πολιτικής: τόσο εξωτερικής πολιτικής αναφορικά με τον περιβάλλοντα την περιοχή χώρο των βαλκανικών και ανατολικών χωρών, όσο και οικονομικής πολιτικής απέναντι σ' αυτές τις χώρες. Σε μια εποχή όπου οι περισσότερες χρηματοδοτήσεις διατίθενται κυρίως σε ιδιωτικές εταιρείες για τη διεξαγωγή δημοσκοπήσεων αμφιβόλου μεθοδολογίας, μάλλον ακατάλληλης για διεξοδικότερες εμπειρικές διερευνήσεις, ελπίζουμε ότι η παρούσα εργασία καθιστά εμ-

φανές τι εννοούμε με εμπειρική διερεύνηση κοινωνικών φαινομένων και ότι μόνο φορείς όπως το ΕΚΚΕ, τα άλλα ερευνητικά ιδρύματα και τα πανεπιστήμια μπορούν να προσφέρουν προς την κατεύθυνση αυτή, υποδεικνύοντας τον τρόπο και καταδεικνύοντας την ανάγκη διεξαγωγής τέτοιων ερευνών.

Συνοπτικά, η εργασία αυτή παρουσιάζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος συνιστούν τρία κεφάλαια τα οποία πραγματεύονται θεωρητικές προσεγγίσεις του ξενοφοβικού φαινομένου επί τη βάση των οποίων διατυπώνονται οι βασικές υποθέσεις εργασίας, το πλαίσιο των διεθνών σχέσεων της υπό διερεύνηση περιοχής της Μακεδονίας με τις βαλκανικές και ανατολικές χώρες και, τέλος, την οικονομική ιστορία της. Το δεύτερο μέρος συνιστούν πέντε κεφάλαια τα οποία πραγματεύονται το αντικείμενο, τους στόχους, τη μεθοδολογία και τα κυριότερα ευρήματα των τριών εμπειρικών κοινωνικών διερευνήσεων: δηλαδή της μεγάλης κλίμακας δειγματοληπτικής έρευνας, της έρευνας σε πληροφορητές-κλειδιά και της ανθρωπολογικής έρευνας. Η εργασία τελειώνει με τη συνοπτική παρουσίαση των κυριότερων συμπερασμάτων των ερευνών. Για λόγους καθαρά τεχνικούς και κυρίως για τη διευκόλυνση των αναγνωστών, το μεγαλύτερο μέρος των εμπειρικών δεδομένων και των επεξεργασιών τους παρατίθεται στα παραρτήματα των αντίστοιχων κεφαλαίων.

Το βιβλίο αυτό και οι τρεις εμπειρικές διερευνήσεις που περιέχει πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος με τίτλο «Ελληνοβαλκανικές σχέσεις: Οι επιδράσεις της ξενοφοβίας στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Β. Ελλάδας-Μακεδονίας», το οποίο συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, εντασσόμενο στο ΕΠΕΤ II (Υποπρόγραμμα 1, Δράση ΕΚΒΑΝ, Μέτρο 1.5, κωδικός έργου 181) του Β΄ ΚΠΣ, και είχε ως ανάδοχο-φορέα το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών και ως φορέα-χρήστη τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς. Ανταποκρινόμενοι στην πρόσκληση των συναδέλφων ερευνητών στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) Ε. Μανώλογλου και Π.

Τσάρτα, οι Αικ. Μιχαλοπούλου και Π. Καφετζής συγκροτούν τον βασικό πυρήνα της ερευνητικής ομάδας και σχεδιάζουν και συντάσσουν την πρόταση ερευνητικού προγράμματος με τίτλο «Ελληνο-βαλκανικές σχέσεις: Οι επιδράσεις της ξеноφοβίας στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Β. Ελλάδας-Μακεδονίας», η οποία υποβάλλεται τον Ιανουάριο του 1994. Η πρόταση εγκρίνεται (κωδικός έργου 181) με φορέα-ανάδοχο το ΕΚΚΕ και φορέα-χρήστη τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (ΓΓΝΓ). Το πρόγραμμα ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1995 και έληξε συμβατικά το Δεκέμβριο του 1997 και ο ανά χείρας τόμος αποτελεί το κύριο «προϊόν» του ερευνητικού προγράμματος, σύμφωνα με τον δόκιμο όρο αυτών των προγραμμάτων.

Στο σημείο αυτό οφείλουμε να μνημονεύσουμε ότι το ερευνητικό πρόγραμμα έτυχε της πλήρους υποστήριξης του τότε διευθυντή του ΕΚΚΕ καθηγητή Π. Σούρλα, τον οποίο από τη θέση αυτή ευχαριστούμε θερμά.

Καταβάλαμε μεγάλη προσπάθεια ώστε όλες οι φάσεις του ερευνητικού προγράμματος να είναι αντικείμενο συλλογικής διεπιστημονικής εργασίας της ερευνητικής ομάδας, η οποία και συγκροτήθηκε από ερευνητές διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων, που εργάζονται στο ΕΚΚΕ, στα Ινστιτούτα Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας και Πολιτικής Κοινωνιολογίας. Οι συναντήσεις της ερευνητικής ομάδας ήταν συνεχείς καθ' όλη τη διάρκεια του έργου και οι αποφάσεις για όλα τα ζητήματα συλλογικές και ομόφωνες. Βεβαίως, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξε καταμερισμός εργασιών μεταξύ των μελών. Ο χώρος ευθύνης καθενός περιγράφεται συνοπτικά ως ακολούθως:

– Τσάρτας Πάρις: Κοινωνιολόγος, Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας, αναπληρωτής υπευθύνου για την επιστημονική παρακολούθηση, τη διοικητική οργάνωση και το συντονισμό του έργου. Ιδιαίτερος χώρος ευθύνης του ήταν ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου της δειγματοληπτικής έρευνας και του ερωτηματολογίου-οδηγού της έρευνας σε πληροφορητές-κλειδιά, ο σχε-

διασμός και η πραγματοποίηση της έρευνας σε πληροφορητές-κλειδιά, η οργάνωση των δύο επιτόπιων ερευνών και η συμμετοχή σ' αυτές.

– Γιαννησοπούλου Μαρία: Ανθρωπολόγος, διδάσκει στο Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Ιδιαίτερος χώρος ευθύνης της ήταν η συγκρότηση της βιβλιογραφίας, ο σχεδιασμός και η πραγματοποίηση της ανθρωπολογικής έρευνας.

– Καφετζής Παναγιώτης: Πολιτικός επιστήμων, Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας. Ιδιαίτερος χώρος ευθύνης του ήταν η συγκρότηση της βιβλιογραφίας, ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου της δειγματοληπτικής έρευνας και η οργάνωση της επιτόπιας έρευνάς της, στην οποία και συμμετείχε. Επίσης είχε την ευθύνη για την κατασκευή του δείκτη πρόσληψης του πλήθους των «άλλων»-«ξένων» και του δείκτη ανοχής/μη ανοχής απέναντι στον εθνικά και θρησκευτικά άλλο.

– Μανώλογλου Ευδοκία: Οικονομολόγος, Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας. Ιδιαίτερος χώρος ευθύνης της ήταν ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου της δειγματοληπτικής έρευνας, η οργάνωση, η παρακολούθηση, ο έλεγχος και ο συντονισμός της επιτόπιας έρευνάς της. Είχε την κύρια ευθύνη του σχεδιασμού του ερωτηματολογίου-οδηγού της έρευνας σε πληροφορητές-κλειδιά, του σχεδιασμού, της οργάνωσης της επιτόπιας έρευνας, στην οποία και συμμετείχε, της επεξεργασίας και της ανάλυσης των δεδομένων των συνεντεύξεων. Επίσης είχε την κύρια ευθύνη για τη διοικητική οργάνωση και το συντονισμό του έργου, την οικονομική παρακολούθησή του ως οικονομική υπεύθυνος, τη σύνταξη των ενδιάμεσων εκθέσεων προόδου, των τριμηνιαίων δελτίων παρακολούθησης, της τελικής έκθεσης ολοκλήρωσης του έργου και την επιμέλεια της έκδοσης του Newsletter και του παρόντος τόμου.

– Μάρκου Άννα: Οικονομολόγος, Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας. Ιδιαίτερος χώρος ευθύνης της ήταν η οργάνω-

νωση της επιτόπιας έρευνας σε πληροφορητές-κλειδιά, στην οποία και συμμετείχε, και η καταγραφή των δεδομένων των συνευξέων, η οικονομική παρακολούθηση του έργου, η συνεχής διοικητική και υποστηρικτική εργασία καθ' όλη τη διάρκεια του έργου, η σύνταξη των ενδιάμεσων εκθέσεων προόδου, των τριμηνιαίων δελτίων παρακολούθησης και της τελικής έκθεσης ολοκλήρωσης του έργου. Επίσης είχε την κύρια ευθύνη της διοργάνωσης της ημερίδας για την παρουσίαση των ευρημάτων του προγράμματος στη Θεσσαλονίκη.

– Τσακίρη Ευανθία: Στατιστικός, Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας. Ιδιαίτερος χώρος ευθύνης της ήταν η στατιστική υποστήριξη του έργου, είχε δε και την κύρια ευθύνη της προμήθειας του τεχνολογικού εξοπλισμού.

Ας σημειωθεί ότι η κα Φωτεινή Ντάλα είχε την κύρια ευθύνη της δημιουργίας του αρχείου και της επεξεργασίας των δεδομένων της έρευνας-πilotου, τον έλεγχο του αρχείου των δεδομένων της δειγματοληπτικής έρευνας και την κύρια ευθύνη της επεξεργασίας αυτών των δεδομένων.

Επίσης, ο κος Ευάγγελος Πρόντζας συμμετείχε σε όλες τις συνεδρίες των εργασιών της ερευνητικής ομάδας από τη θέση του συμβούλου του Γενικού Γραμματέα της ΓΓΝΓ, κου Παναγιώτη Τσιλιγκαρίδη, μέχρι το τέλος της θητείας του (Ιούνιος 1996) και η παρουσία του ήταν θετική, συνεχής και ουσιαστική.

Βεβαίως, η εργασία αυτή δεν είναι μόνο προϊόν συλλογικής προσπάθειας των μελών της ερευνητικής ομάδας αλλά και άλλων, οι οποίοι συνέβαλαν αποφασιστικά στις διάφορες φάσεις ολοκλήρωσής της. Σε όλους εκφράζονται ευχαριστίες και ιδιαίτερα:

– στους κατοίκους της Μακεδονίας, οι οποίοι πήραν μέρος στη δειγματοληπτική έρευνα και απάντησαν στις ερωτήσεις μας,

– στους πληροφορητές-κλειδιά, οι οποίοι απάντησαν στα ερωτήματά μας,

– στους κατοίκους της Αλμωπίας, οι οποίοι συνέβαλαν στην πραγμάτωση της ανθρωπολογικής έρευνας,

– στους συνεντευκτές και στις συνεντευκτρίες Γεώργιο Αγαπίου, Αντωνία Αμπουσιδή, Κώστα Κακουριδή, Ντίνα Καρραγεώργου, Ζαχαρένια Μαυράκη, Γιώργο Μαυράκη, Μαρία Παπανδρέου, Μαρία Πίντζου, Βασίλη Ρίζο, Παυλίνα Σπανδώνη, Ανδρέα Φερόνα και Μαρία Φώκου, οι οποίοι με μεγάλη ευσυνειδησία έφεραν εις πέρας το δύσκολο έργο της συλλογής των πληροφοριών,

– στους επόπτες Νίκο Γιουρμετάκη, Σόνια Χάλαρη και Βασίλη Μεϊδάνη, οι οποίοι είχαν την ευθύνη του συντονισμού και ελέγχου της επιτόπιας έρευνας, και ιδιαίτερος στον κο Β. Μεϊδάνη, ο οποίος είχε αναλάβει αυξημένες αρμοδιότητες εποπτείας,

– στη συνάδελφο κα Μαρία Παπακώστα (ΕΚΚΕ) και στους κους Νίκο Γιουρμετάκη και Βασίλη Μεϊδάνη, οι οποίοι ασχολήθηκαν με την κωδικογράφηση και τον έλεγχο των ερωτηματολογίων, και ιδιαίτερος στον κο Β. Μεϊδάνη για την κωδικογράφηση των ερωτήσεων της απασχόλησης και στην κα Φωτεινή Ντάλα για τον έλεγχο της κωδικογράφησης,

– στη συνάδελφο κα Χριστίνα Φρέντζου (ΕΚΚΕ) για το σχεδιασμό, τη δημιουργία και την είσοδο των δεδομένων της έρευνας σε πληροφορητές-κλειδιά στη βάση, καθώς επίσης και στη συνάδελφο κα Αναστασία Δανέλη (ΕΚΚΕ) για την είσοδο μέρους αυτών των δεδομένων στη βάση,

– στην κα Κάτια Μπαφούνη, η οποία με μεγάλη συνέπεια ανέλαβε την εκτύπωση των πινάκων της παρούσας έκδοσης.

Επίσης, από τη θέση αυτή ευχαριστούμε για τη συνεργασία τους και τη συμβολή τους:

– τον κο Λεωνίδα Εμπειρίκο για την ταξινόμηση των γλωσσών, διαλέκτων και ιδιωμάτων και τον κο Λάμπρο Μπαλτσιώτη για την παραχώρηση της σχετικής βιβλιογραφίας,

– το συνάδελφο κο Κώστα Θεοδωρόπουλο (ΕΚΚΕ) για τις παρατηρήσεις του, τη βοήθειά του και τη συνεχή συμπαράστασή του,

– την κα Ρένα Γεωργιάδου από την αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα για την παραχώρηση της σύνοψης των πρώτων αποτελεσμάτων του *Ευρωβαρόμετρου* 47.1,

– τον κo Μαρούντα, υπεύθυνο του ειδικού λογαριασμού στο ΕΚΚΕ για την καλή συνεργασία μας,

– το συνάδελφο κo Ίωνα Σαγιά (ΕΚΚΕ) για το σχεδιασμό του εξωφύλλου του *Newsletter* και για τη βοήθειά του κατά την εκτύπωση των πινάκων του παρόντος τόμου σύμφωνα με τις προδιαγραφές του τυπογραφείου,

– τη φίλη και συνάδελφο στο ΕΚΚΕ κα Έμυ Φρονίμου, τους φίλους κo Δημήτρη Αδαμόπουλο και κα Μιμίκια Κριτσινίδου για το ενδιαφέρον τους και τη συνεχή συμπαράστασή τους καθ' όλη τη διάρκεια του έργου.

Αικατερίνη Μιχαλοπούλου
Επιστημονική υπεύθυνος του έργου
Ερευνήτρια Γ΄ - Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας
Επίκουρη καθηγήτρια - Πάντειο Πανεπιστήμιο.